

1ο Διεθνές Συνέδριο
«Λαϊκός πολιτισμός και εκπαίδευση»
29 Σεπτεμβρίου – 1 Οκτωβρίου 2006-09-11
Συνεδριακό Κέντρο Θεσσαλίας – Βόλος

Εισηγήση: Βάνα Μπεντεβή – Σπυροπούλου
Φιλολόγος – Ιστορικός
Πρόεδρος ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ-ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ (Ι.Λ.Ε.Α.)
Αντιπρόεδρος ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ-ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΙΓΙΟΥ

Θέμα: «Σχολείο-Μουσείο»

Η λέξη παράδοση (από το ρήμα παραδίδωμι-παραδίδω) χαρακτηρίζει το καθημερινό μας λεξιλόγιο, με διάφορες έννοιες: παράδοση των προϊόντων, παράδοση της αλληλογραφίας, παράδοση στις αρχές, παράδοση διαπιστευτηρίων, παράδοση εξουσίας, παράδοση μαθημάτων, λογία παράδοση, θρησκευτική παράδοση, οικογενειακή παράδοση, Λαϊκή παράδοση, τελικά Ελληνική παράδοση, παράδοση Λαϊκού πολιτισμού.

Λέμε: η λαϊκή μας παράδοση είναι πλούσια, είναι υπέροχη, καλή κ.λ.π. Λέμε: ο λαϊκός πολιτισμός μας είναι πλούσιος, είναι υπέροχος, είναι καλός κ.λ.π. Και χρησιμοποιούμε, επίσης, τη φράση: “Λαϊκός πολιτισμός και Παράδοση», ωσάν να είναι δύο ξεχωριστές έννοιες.

Τι είναι, τι σημαίνει ακριβώς, λαϊκός πολιτισμός και τι λαϊκή παράδοση;

Α. Παράδοση: το δόσιμο από την μία γενιά στην άλλη, προφορικά, εθίμων, ηθών, παροιμιών, τραγουδιών, θρύλων, παραμυθιών... που χαρακτηρίζονται από την ανωνυμία, τη συλλογικότητα (σε αντίθεση με τη λόγια που είναι επώνυμη).

Η ευρύτερη-γενική έννοια του πολιτισμού (που σημαίνει την υλική και πνευματική πρόοδο του ανθρώπου), εμπεριέχει και την παράδοση. Όπως και το λαϊκό πολιτισμό (που σημαίνει: το σύνολο των υλικών και πνευματικών δημιουργημάτων ενός λαού), αλλά και τη λαϊκή τέχνη (που για την Ελλάδα, είναι το σύνολο των χειροτεχνημάτων ανώνυμων καλλιτεχνών του 17^{ου} έως του 19^{ου} αιώνα) και που είναι όμως αναπόσπαστο στοιχείο του λαϊκού πολιτισμού.

- Όλοι οι λαοί, στο διάβα της ιστορικής τους πορείας, ανέπτυξαν το δικό τους πολιτισμό, το δικό τους λαϊκό πολιτισμό (που περιλαμβάνει και τη λαϊκή παράδοση). Και είναι αυτός, που δίνει το «στίγμα» του κάθε λαού, είναι αυτός που κάνει την «ειδοποιό» διαφορά του ενός λαού από τον άλλο. Και είναι πολύ σημαντική η διατήρηση του λαϊκού πολιτισμού, για την ιστορική του συνέχεια.

- Ο Ελλαδικός χώρος μας «μιλάει» ακόμα ζωντανά με όλα τα στοιχεία του λαϊκού προσώπου του (με τις παραδόσεις, τις παροιμίες, τα τραγούδια, τους μύθους, τους θρύλους, και τις ιστορίες του, με τα κεντήματα, τα υφαντά τα ξυλόγλυπτα, τα κεραμικά).

- Όμως οι ρυθμοί εξέλιξης με την ηλεκτρονική γνώση είναι ξέφρενοι. Το λαϊκό πρόσωπο, μόλις που ξεχωρίζει, στις πόλεις έχει βέβαια εξαφανιστεί και αλλού έχει τελειώς ξεθωριάσει.

Η ανάγκη να διατηρηθεί είναι προφανής. Και η διατήρηση του λαϊκού πολιτισμού, η διατήρηση της ταυτότητας μας δηλαδή, είναι θέμα παιδείας.

Η Ε.Ε. διείδε έγκαιρα το πρόβλημα και τη σπουδαιότητα της διάδοσης της λαϊκής κληρονομιάς κάθε χώρας, και ήδη από το 1990 προσδιόρισε το περιεχόμενο της λαϊκής παράδοσης, και έβαλε στόχους: την ενεργοποίηση των κυβερνήσεων και τη

διάσωση και διαφύλαξη της λαϊκής κληρονομιάς των λαών-μελών της. Έτσι, στη συμμόρφωση προς την κοινοτική οδηγία, το Υπουργείο Εσωτερικών εκδίδει των 8922/3-2-93 Εγκύκλιο συγκρότησης Νομαρχιακών και τοπικών Επιτροπών για θέματα Νεοελληνικού Λαϊκού Πολιτισμού. Το ίδιο κάνει και το Υπουργείο Πολιτισμού.

Η Νομαρχία Αχαΐας, ανταποκρινόμενη σ' αυτό το κάλεσμα, με την εγκύκλιο 8487/50, στις 20-4-1993 συγκροτεί τη δική της Επιτροπή, για θέματα Λαϊκού Πολιτισμού – Λαϊκής Κληρονομιάς με έργο εθελοντικό: α) τη διάσωση και διαφύλαξη των λαϊκών παραδόσεων β) επισήμανση, καταγραφή και φωτογράφιση αντικειμένων λαϊκής τέχνης και γ) συλλογή ιστορικών δεδομένων και δικαιολογητικών εγγράφων. Αυτή η Επιτροπή (της οποίας ήμουν μέλος) έμεινε ανενεργός, ενώ θα μπορούσε να κάνει πολλά...

- Το Υπουργείο Παιδείας προηγήθηκε με ένα τριήμερο σεμινάριο στην Πάτρα (15, 16, 17/1/1993) με το πρωτοποριακό για την εποχή θέμα: «Μουσείο – Σχολείο». Ακολούθησε άλλο σεμινάριο στην Αθήνα με θέμα: «Μουσειοβαλίτσα» (που περιόδευσε σε πολλά σχολεία, χωρίς όμως ιδιαίτερη επιτυχία).

Με όλα αυτά, το έναυσμα για την ενασχόληση με το λαϊκό πολιτισμό είχε δοθεί. Σε όλη σχεδόν την Ελλάδα, οι πολιτιστικοί σύλλογοι των κοινοτήτων (έργο της αείμνηστης Μελίνας Μερκούρη) αποδόθηκαν σ' έναν αγώνα συγκέντρωσης λαογραφικού υλικού. Έτσι «ξεπήδησαν» σε πολλά μέρη «συλλογές» λαογραφικών στοιχείων. Άρχισαν να ιδρύονται λαογραφικά μουσεία.

Το λαογραφικό μουσείο του Ναυπλίου, της Ιωάννας Παπαντωνίου εμπλουτίστηκε ιδίως με ενδυμασίες. Το μουσείο της Στεμνίτσας στην Αρκαδία, οργανώθηκε με πρωτότυπο τρόπο, που δίδασκε πράγματι την παράδοση. Το ίδιο και της Κοζάνης. Και πολλά άλλα μικρότερης εμβέλειας.

- Μέσα σ' αυτό το κλίμα, μια ομάδα ευαισθητοποιημένων ανθρώπων γύρω από την ιστορία και την παράδοση του τόπου, συνέλαβε την ιδέα ιδρύσεως Λαογραφικού Μουσείου στο Αίγιο. Μια πόλη, που πρωταγωνίστησε στον Αγώνα του 1821, για την Εθνική μας Ανεξαρτησία. Μια πόλη με μεγάλη ιστορία, μεγάλη παράδοση, μεγάλη λαϊκή κληρονομιά. Η διάδοση των προθέσεων της ομάδας, έγινε με ενθουσιασμό δεκτή από την τοπική κοινωνία, που πρόθυμα πρόσφερε εκθέματα (οικογενειακά κειμήλια αιώνων, που έμεναν κρυμμένα στα σεντούκια των αρχοντικών αλλά και των σπιτιών της υπαίθρου). Σε λίγο χρονικό διάστημα (από το 1994 έως το 1997) η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ (ΙΛΕΑ), που ιδρύθηκε το 1990, γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό, είχε συγκεντρώσει πολύ και αξιόλογο υλικό, που όμως έμενε αποθηκευμένο στη Δημοτική Βιβλιοθήκη και σε σπίτια.
- Ο σεισμός του Ιουνίου του 1995, έδωσε λύση, στο πρόβλημα της στέγασης του μουσείου. Ένα παραδοσιακό οίκημα, πέτρινο, στο κέντρο της πόλης (φωτο 1), δεν θα λειτουργούσε πια ως σχολείο! Και ενώ αναπαλαιώθηκε (καθότι διατηρητέο), οι γονείς των μαθητών και οι δάσκαλοι δεν ήθελαν να επιστρέψει εκεί το σχολείο. Έτσι με ενέργειες της ΙΛΕΑ στο ΥΠΠΟ παραχωρήθηκε το συγκεκριμένο κτίριο για να στεγάσει το ιστορικό και λαογραφικό μουσείο. Ήταν πράγματι μια ευτυχής συγκυρία, να στεγαστεί εκεί η ιστορία και παράδοση του τόπου, καθώς το σπίτι αυτό, ανήκει στην ιστορική οικογένεια Λόντου (αφού ο Αναστάσιος Λόντος το πήρε προίκα, από τον Αγγελή Μελετόπουλο!). Αυτό το σπίτι, έγινε το πρώτο δημαρχείο Αιγίου (1833), το πρώτο νοσοκομείο Αιγίου. Έχει χτιστεί προ του 1821 και εκεί ετάφη προσωρινά ο Ανδρέας Λόντος, το 1846, καθώς η Κυβέρνηση Κωλέτη δεν επέτρεπε την κανονική ταφή, αφού αυτοκτόνησε.

Το μουσείο σήμερα αριθμεί πάνω από 5.000 εκθέματα τόσο λαογραφικού όσο και ιστορικού χαρακτήρα. Ουσιαστικά είναι δύο μουσεία. Στο ισόγειο είναι το κατεξοχήν Λαογραφικό (σε 4 αίθουσες) και στον όροφο το Ιστορικό (σε 7 αίθουσες). Άλλωστε η Λαογραφία είναι στενά δεμένη με την ιστορία, τόσο, ώστε τα όριά τους είναι δυσδιάκριτα, όσον αφορά τουλάχιστον την τοπική ιστορία. Αυτή τη σχέση της «αλληλεπίδρασης» Ιστορίας-Λαογραφίας, ανέδειξε και το Συνέδριο της ΠΕΦ (Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων) που έγινε στην Αθήνα στις 7, 8 και 9 Νοεμβρίου του 2002, με θέμα «Λαογραφία – Ιστορία»

- Η ποικιλία και ο πλούτος των εκθεμάτων του συγκεκριμένου μουσείου, το καθιστούν μοναδικό στο είδος του σε όλη την Δυτική Ελλάδα. Κειμήλια μοναδικά (όλα πρωτότυπα), όπλα, ενδυμασίες, εξαρτήματα ενδυμασιών των αγωνιστών του '21, διπλώματα, έγγραφα, νομίσματα, κοσμήματα, πορτραίτα, επιστολές, πίνακες καλύπτουν όλη την ιστορία του Νεοελληνικού κράτους από το 1821 έως το 1940. Παράλληλα το Λαογραφικό περιλαμβάνει εργαλεία αγροτικά (ιδιαίτερα σταφιδοκαλλιέργειας), σκεύη οικιακής χρήσης, πυθάρια, κουδούνια, μπακίρια, κεραμικά, είδη οινοποιείων, απόσταξης, κτηνοτροφικά σκεύη και εργαλεία, κεντήματα, λαϊκές τοπικές ενδυμασίες, υφαντά, έπιπλα λαϊκού πολιτισμού, αργαλειούς (εν λειτουργεία) και πολλά άλλα. Το υλικό έχει ταξινομηθεί και καταγραφεί σύμφωνα με τις κατευθύνσεις, που έδωσε το ΥΠΠΟ, με το 3ήμερο σεμινάριο, που οργάνωσε στην Αθήνα τον Απρίλη (9, 10, 11) του 1998, με θέμα: «Λαογραφικά Μουσεία: Οργάνωση, καταγραφή, ταξινόμηση Λαογραφικών και Εθνολογικών στοιχείων»
- Το Λαογραφικό Μουσείο του Αιγίου λειτουργεί από το 1998 ως δημοτικό, με την επίβλεψη της Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας που το ίδρυσε. Με το κατάλληλο διαφημιστικό υλικό που κυκλοφορεί, έχει αναπτύξει αναγνωρισιμότητα στην περιοχή και σχέσεις με όλα τα σχολεία της Αχαΐας. Κάθε χρόνο το επισκέπτονται πολλά σχολεία όλων των βαθμίδων, ΙΕΚ, ΤΕΙ, φοιτητές, ερευνητές. Φέτος μόνο, τη σχολική χρονιά 2005-2006, επισκέφτηκαν τον χώρο 68 σχολικά γκρουπς από Αίγιο, Καλάβρυτα, Πάτρα, Κορινθία. Πολλά νηπιαγωγεία έρχονται στα πλαίσια εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αν και το μουσείο δεν έχει ακόμα αναπτύξει τέτοια δραστηριότητα. Όμως στα άμεσα σχέδιά του είναι να αρχίσει μαθήματα παραδοσιακής υφαντικής και κεντητικής.

Στόχος του μουσείου είναι να συμβάλλει στην ανάπτυξη της Ιστορικής και Εθνικής συνείδησης, μέσα από την επαφή με τα στοιχεία της ιστορίας αλλά και της λαϊκής μας παράδοσης και ταυτότητας. Συμμεριζόμαστε, άλλωστε, την αγωνία, για την «ισοπέδωση» των λαών, στα πλαίσια της Ε.Ε. και της εξαφάνισης των στοιχείων που χαρακτηρίζουν την ταυτότητα, άρα και την ύπαρξη και την ιστορική συνέχεια του κάθε λαού.

Έτσι το Λαογραφικό Μουσείο Αιγίου, συντηρώντας το λαϊκό πολιτισμό, παρέχει εκπαίδευση, για την γνώση του λαϊκού πολιτισμού στα σχολεία, ενεργά. Επιπλέον, κάθε χρόνο διοργανώνει εκθέσεις με ενθυμήματα του '21, με κεντήματα, με φωτογραφικό υλικό, αλλά και φιλοξενεί εκθέσεις κεραμικής, λαϊκής τέχνης και ναΐφ ζωγραφικής, τις οποίες επίσης επισκέπτονται πολλά σχολεία.

Έτσι αναδεικνύει και τη σύγχρονη παραγωγή του λαϊκού πολιτισμού, τη γνωρίζει στο κοινό, με στόχο πάντα τη σύνδεση με τις «ρίζες» του πολιτισμού και της ταυτότητάς μας.

Το 3^ο περιφεριακό σεμινάριο «Μουσείο – Σχολείο», που έγινε στην Πάτρα (στο Achaia Claus το 1993), για την προβολή της σχέσης Μουσείων και περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, μας άνοιξε δρόμους. Εκεί διατυπώθηκε η άποψη ότι το μουσείο πρέπει να αποτελεί μέρος της σχολικής διδασκαλίας και ο ρόλος του εκπαιδευτικού σ' αυτή

τη διαδικασία είναι βέβαια καθοριστικός. Εκεί συζητήθηκαν και θέματα όπως: «Εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσεία και σύνδεσή τους με τα αναλυτικά προγράμματα», «Εκπαιδευτικά προγράμματα και αξιοποίησή τους στην τάξη», «Μουσεία και περιβαλλοντική εκπαίδευση». Βέβαια, δεν προωθήθηκαν, παρά ελάχιστα πράγματα έκτοτε, το ΥΠΕΠΘ, δεν έκανε σοβαρά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση, ενώ θα έπρεπε αυτή η προσπάθεια να έχει και συνέχεια. Γιατί η σύνδεσή μας με την παράδοση και το λαϊκό πολιτισμό, με τις ρίζες μας δηλαδή, είναι **υποχρεωτική** και είναι καθαρά **«θέμα παιδείας»** και το ΥΠΕΠΘ **πρέπει** και **οφείλει** να εκπονήσει τέτοια προγράμματα.(π.χ. να είναι **υποχρεωτική** η σύνδεση, η επίσκεψη, έστω μια φορά το χρόνο, κάθε τάξης σε ένα λαογραφικό μουσείο).

Η εκπόνηση προγραμμάτων σε σχέση με το Λαϊκό πολιτισμό. Στην περιοχή μας και στα πλαίσια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, εκτός από τις συχνές επισκέψεις στο Λαογραφικό Μουσείο Αιγίου, έχουν εκπονηθεί και προγράμματα στα σχολεία (ένα στο Γυμνάσιο Καμαρών με θέμα: «Τα χωριά μας» και ένα στο 2^ο Λύκειο Αιγίου, με θέμα «Συλλογή Λαογραφικού Υλικού από χωριά της Αιγιάλειας»)

Αλλά το λαϊκό πολιτισμό στην περιοχή μας στηρίζουν και έντυπα, όπως το περιοδικό **«Σχεδία»**, (περιοδικό ποικίλης ύλης) που εκδίδει η Δημοτική βιβλιοθήκη Αιγίου και το αξιόλογο περιοδικό «ΡΙΖΕΣ», που εκδίδει η ΙΣΤΟΡΙΚΗ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ (ΙΛΕΑ), αποκλειστικά με ιστορικά και λαογραφικά θέματα, μοναδικό στο είδος του περιοδικό. Ενώ η τοπική βιβλιογραφία είναι φτωχή. Το βιβλίο του Γεωργίου Κανελλόπουλου «Ιστορία και Λαογραφία των χωριών και οικισμών της Ανατολικής Αιγιάλειας», παραμένει ακόμα μοναδικό.

Τελικά η σύνδεση με το λαϊκό μας πολιτισμό είναι θέμα παιδείας και σίγουρα, περνάει μέσα από το δίπτυχο: «Σχολείο – Μουσείο».

Το ΙΣΤΟΡΙΚΟ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ έχει ήδη αναδειχθεί, από μόνο του, σε εκπαιδευτική εστία λαϊκού πολιτισμού.